

Bemutakozás

A háború vége felé egy abaúji kis faluban születtem és Miskolcon jártam gimnáziumba.

Amikor 1967-ben az akkor Marxról elnevezett Közgazdasági Egyetemen diplomát szereztem, a közgazdászképzés fő tárgyai még a metafizika, dialektika, demagógia és retorika voltak. Menet közben váltam közgazdásszá. (De a viccet félretéve, a marxi formációelméletet ma is használhatónak tartom, sőt, nélküle a világot megmagyarázhatatlannak és megérthetetlennek – legalább is materialista szempontból.)

Első munkás éveimet a Külügyminisztériumban majd a Tervhivatalban töltöttem el. Ezután 20 évig az MTA Világgazdasági Kutatóintézetében dolgoztam, fő reszortom a szovjet gazdaság és a szocialista országok gazdaságának kutatása volt. Az intézetet Bognár József, majd Simai Mihály vezette, közvetlen főnököm Pécsi Kálmán volt. Mindhármuktól sokat tanultam (bár más-más tekintetben).

Egy évekig elhúzódó társasházépítés, majd a szocialista gazdaságok megreformálásának kudarca szocialista meggyőződésemet végletesen megingatta, és addig érzett szolidaritásom (a munkásosztállyal és a szegényekkel) egy szélesebb, de ugyanakkor tényleg kiszolgáltatott körre tevődött át, a bioszférára. Így lettem környezetvédő. (A saját kutatási tapasztalatok mellett Kornai Hiánya és Hankiss Diagnózisok c. könyve jelezte számomra a szocialista tervgazdaság, illetve a társadalompolitika nem csak mint gyakorlat, hanem mint elméletek bukását is.)

A VKI-ben a keleteurópa-kutatást és a környezetgazdaságtant a '80-as évek végétől párhuzamosan műveltem, de 1995-ben otthagyni kényszerültem az intézetet, mert igazgatóváltás történt, és az új vezető világszemléletébe nem fért bele, hogy a Világgazdasági Kutatóintézetben a globális és nemzeti környezeti problémákkal is foglalkozzanak.

Egy ideig az akkori Környezetvédelmi Minisztériumban voltam, majd 1997-től nyugdíjazásomig, 2013-ig Kerekes Sándor környezetgazdasági tanszékén, a Corvinus Egyetemen dolgoztam. Ezzel párhuzamosan tanítottam a Szegedi Egyetemen, a Nyíregyházi Főiskolán és két évig a Középeurópai Egyetemen is, kurzusokat tartottam az ELTE-n és a Debreceni Egyetemen.

A '80-as évek végétől – két évtizeden át – a klímaváltozástól való rettegés határozta meg az életemet, de miután 2009-ben kiderült, hogy a nemzetközi közösség (elsősorban az USA és Kína ellenállása miatt) képtelen érdemi intézkedéseket hozni, és különben is, a klímaváltozás – mint magát erősítő kumulatív folyamat – már megállíthatatlan, attól kezdve, mint kutató, felhagytam a témával, és csak a véletlenben bízom, hogy mint az a kaotikus, átláthatatlanul összetett rendszereknél előfordul, hátha valami véletlen folytán a folyamat megáll. Meg különben is, azóta elkezdtem természettudományos témákkal foglalkozni (elméleti fizikával és molekuláris biológiával), és kiderült, hogy még vagy egy fél tucatnyi más módon is kipisztíthatja az emberiség önmagát még ebben a században.

A rendszerváltás idején bábáskodtam a Magyarországi Zöld Párt, majd később a Zöld Alternatíva megalakításánál, és egyik alapítója voltam az MDF gazdasági bizottságának. Voltam a pénzügyminiszter és a gazdasági miniszter tanácsadója és vendégkutató a

Harvardon. 1990-es megalakulása óta együtt dolgozom a Levegő munkacsoporttal. Vállalatoknál sem nem dolgoztam, sem nem képezték kutatásaim, tudományos érdeklődésem tárgyát. Ha kicsit fennköltlen fogalmaznék, akkor azt mondhatnám, hogy munkás éveimet a közjónak szenteltem, a részérdek, vagy az egyéni profitmaximálás (vagy a *shareholder value* növelése) nem érdekelt.

Korábban sem voltak illúzióim a kapitalizmus iránt, de túl a hetvenen még inkább úgy látom, hogy mai világunkban túl nagy teret kap. A csoportszelekció során kifejlődött együttműködés és együttérzés az emberi természetnek ugyanúgy része, mint az egyéni szelekció során kialakult önzés és individualizmus. Ezért *van* esélye annak, hogy a gazdasági rendszereket nagyobb mértékben építsük az együttműködésre.¹ Persze erősen vitatható, hogy ki képviselje a közjót; az állam? És hogyan szorítsuk vissza az önérdeteket? A piac korlátozásával? Sajnos, a közgazdaságtan még mindig főleg a tőzsde működésével és a kereslet feltornázásával van elfoglalva. A környezet védelmére az ökológiai közgazdaságtan már megteremtette a megfelelő eszközrendszert (az externáliák, a közjószág és a támogatások tanával). De más vonatkozásokban nincs előrelépés. Pedig – mint Akerlof és Shiller kifejti – motivációink csak részben racionálisak, válaszaink pedig szintén csak részben gazdasági jellegűek. Az előbbieknek fele-fele arányt tulajdonítva és egy mátrixon ábrázolva az emberi tevékenységnek csak egynegyede tartozik a gazdasági racionalitás körébe, háromnegyed részben nem-racionális motivációkra nem-gazdasági válaszokat adunk.² Ugyanakkor a főáramú közgazdaságtan életünk minden vonatkozásában a gazdasági racionalitást szeretné érvényesíteni. Na, ebben kellene változást elérni.

Publikációs listámon a tételek száma 340 felé közelít: ebből egy tucat saját és szerkesztett könyv, másfélszáz könyvrészlet, füzet, konferenciakötetben megjelent előadás és szakmai cikk, a maradék pedig publicisztika (melyek nagy részét én „tudományos publicisztikának” nevezem).

Budapest, 2016. május

dr. Kiss Károly
kandidátus,
nyug. egy. docens

¹ Ezzel ellentmondok Kornainak, aki szerint egy rendszer az alapvető logikája szerint működik, és nem keverhetők tetszés szerint a különböző rendszerekből átvett jellegzetességek; nem tehetek úgy, mintha a szupermarketban vásárolnék, és tetszés szerint leemelem a polcra a nekem tetsző árukat. Bár nagy tisztelője vagyok, ebben azt hiszem, nincs igaza. A modern kapitalizmus mindenütt vegyesgazdaság formájában működik; a jóléti szektort kisebb-nagyobb mértékben kivonták a piaci logika alól, és ezt kell tenni a környezet használatával is. A nagyobb mérvű együttműködés és együttérzés érvényesítése további, hasonló jellegű lépéseket tesz szükségessé.

² George A. Akerlof, Robert J. Shiller: *Animal Spirits*. Avagy, a lelki tényezők szerepe a gazdaságban és a globális kapitalizmusban. Corvina 2011.